

УДК 37.091.212.2 (477)

DOI: 10.31359/2411-5584-2020-43-4-132

ЕКОНОМІКА ВСТУПНОЇ КАМΠΑНІЇ Круглий стіл у редакції збірника наукових праць «Економічна теорія та право», 6 жовтня 2020 р.

6 жовтня 2020 р. у редакції збірника наукових праць «Економічна теорія та право» відбувся круглий стіл на тему «Економіка вступної кампанії». Учасники проаналізували питання економічної доступності вищої освіти в умовах запровадження індикативної собівартості навчання; економічну природу корупції у вищій школі та шляхи її подолання в НЮУ імені Ярослава Мудрого; переваги отримання професії економіста в юридичному університеті; можливості та проблеми стажування здобувачів вищої економічної освіти в міжнародних фірмах; перспективи працевлаштування випускників університету.

Ключові слова: вища освіта, університет, вступна кампанія, індикативна собівартість навчання, корупція, правова економіка, професія «економіст», практична професійна підготовка, персональний кар'єрний тренер, працевлаштування.

JEL Classification: I21, I22, I23, E24, J23, J24.

Учасники круглого столу:

Шевченко Людмила Степанівна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, гарантка освітньої програми «Бізнес-економіка», заступниця головного редактора збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Марченко Ольга Сергіївна – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, гарантка освітньої програми «Бізнес-консалтинг», членкиня редколегії збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Гриценко Олена Аврамівна – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, членкиня редколегії збірника наукових праць «Економічна теорія та право»;

Борисенко Ігор Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, декан фінансово-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Губін Кирил Григорович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Іващенко Марина Вікторівна – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Левковець Олена Миколаївна – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, гарантка освітньої програми «Бізнес-адміністрування»;

Можайкіна Наталія Василівна – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.

Засідання «круглого столу» проводилося дистанційно. Його відкрила заступниця головного редактора збірника наукових праць «Економічна теорія та право» докторка економічних наук, професорка **Шевченко Л. С.** Вона представила учасників круглого столу, подякувала їм за інтерес, виявлений до проблематики круглого столу та запросила обмінятися думками щодо економічних проблем вступної кампанії до ЗВО 2020 р. Остання для абітурієнтів виявилася періодом суцільної невизначеності: з формою і часом проведення ЗНО, із вартістю навчання за контрактом, з наявністю «бюджетних місць» у бажаному університеті тощо.

Пропонуємо ознайомитися з тезами виступів учасників круглого столу.

ЕКОНОМІЧНА ДОСТУПНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНДИКАТИВНОЇ СОБІВАРТОСТІ НАВЧАННЯ

Л. С. Шевченко

докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Найбільш болісними в цю вступну кампанію виявилися питання, пов'язані з економічною доступністю вищої освіти, а точніше платністю навчання.

Відразу зроблю зауваження: «безоплатної» вищої освіти ніде у світі не існує. Насправді вища освіта оплачується тими громадянами, які сплачують податки – до державного або місцевого бюджетів. Але здобувають вищу освіту не всі, а лише ті, хто навчаються. Причому у більшості країн користуються освітніми благами переважно представники середнього класу або родини з високими доходами. Для них навчання за державний кошт перетворюється на своєрідну державну субсидію або (за невисокої оплати навчання) трансфертний платіж із державного бюджету. Тобто «безоплатність» вищої освіти для одних породжує соціальну несправедливість стосовно інших.

У 2020 р. розмір плати за навчання було встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 191 «Деякі питання запровадження індикативної собівартості». Постанова поширювалася на ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців і професіоналів за 38 спеціальностями, що користуються підвищеним попитом на ринку освітніх послуг. Постановою КМУ затверджено також «Порядок формування мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти на основі індикативної собівартості».

Наведу повністю зміст нового механізму встановлення плати за навчання.

«Індикативна собівартість – це встановлений відповідно до цього Порядку усереднений обсяг фактичних (касових) витрат певного надавача освітніх послуг за попередній календарний рік на одного розрахункового здобувача вищої освіти, що прямо пов'язані з наданням освітніх послуг з підготовки здобувачів вищої освіти на умовах державного (регіонального) замовлення.

Індикативна собівартість (ІС) обчислюється за формулою (гривень):

$$ІС = [(1+Н) \times ЗП + В_{\text{КПЕ}}] : РК ,$$

де Н – встановлений відповідно до законодавства коефіцієнт нарахувань на оплату праці станом на 1 січня попереднього календарного року, у частках від одиниці;

ЗП – річна сума заробітної плати працівників за загальним фондом державного (відповідного місцевого) бюджету, які забезпечували підготовку здобувачів вищої освіти за державним (регіональним) замовленням, згідно із затвердженим в установленому порядку штатним розписом надавача освітніх послуг за попередній календарний рік станом на 31 грудня, грн;

$V_{\text{КПЕ}}$ – річна сума видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, затверджена за загальним фондом державного (відповідного місцевого) бюджету в кошторисі надавача освітніх послуг за попередній календарний рік станом на 31 грудня (із змінами), грн;

РК – розрахунковий контингент здобувачів вищої освіти, підготовка яких здійснювалася надавачем освітніх послуг на умовах державного (регіонального) замовлення, станом на 1 жовтня попереднього календарного року, що

розраховується відповідно до порядку розподілу між закладами освіти видатків споживання загального фонду державного бюджету на підготовку здобувачів вищої освіти на умовах державного замовлення, затвердженого в установленому порядку, осіб.

Індикативна собівартість використовується як індикатор мінімальної вартості надання освітньої послуги одній фізичній особі – здобувачу вищої освіти і застосовується для встановлення надавачем освітніх послуг мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти.

Мінімальний розмір плати за навчання для здобуття вищої освіти – мінімально допустима величина плати за навчання, що може бути встановлена надавачем освітніх послуг.

Мінімальний розмір плати за навчання для здобуття вищої освіти для громадян України за перший рік (курс) навчання становить:

60 відсотків індикативної собівартості, визначеної для певного рівня та форми здобуття вищої освіти, – з 2020 року;

70 відсотків індикативної собівартості, визначеної для певного рівня та форми здобуття вищої освіти, – з 2021 року;

80 відсотків індикативної собівартості, визначеної для певного рівня та форми здобуття вищої освіти, – з 2022 року».

Постановою КМУ була також визначена індикативна собівартість навчання за рівнями вищої освіти та формами її здобуття. А ще встановлено, що якщо мінімальний розмір плати за навчання для здобуття вищої освіти за певним рівнем та формою здобуття вищої освіти більше ніж у три рази перевищує величину середньомісячної заробітної плати штатних працівників в області (Автономній Республіці Крим, містах Києві, Севастополі) за місцем розташування надавача освітніх послуг за попередній календарний рік за даними Держстату, мінімальний розмір плати за навчання для здобуття вищої освіти за такими рівнем та формою здобуття освіти встановлюється на рівні трикратного розміру середньомісячної заробітної плати штатних працівників в області (Автономній Республіці Крим, містах Києві, Севастополі) за місцем розташування надавача освітніх послуг за попередній календарний рік за даними Держстату.

При цьому ЗВО сподівалися на зростання надходжень від студентів, які будуть навчатися за контрактом, а МОН – на поступове наближення встановлюваної ЗВО плати за навчання до фактичних затрат на навчання одного студента за бюджетні кошти. Проте ризики відчували всі.

Головним питанням було: як відреагує попит на освітні послуги на значне зростання плати за навчання? У деяких наукових публікаціях, причому

не тільки вітчизняних, а й зарубіжних авторів, давався дуже простий прогноз: за інших рівних умов, чим вище ціна, тим нижче попит... Ми ж у своїх розрахунках виходили з того, що на освітньому ринку утворюються абсолютно різні сегменти за ціною освітньої послуги (фактично – рівнем доходів родин абітурієнтів) із різними гравцями на ринку: «дешева освіта» з низькою вартістю навчання; «масова освіта» із середніми в регіоні цінами на освітні послуги і «статусно-престижна освіта» (свідомо не вживаю слово «елітарна», тут не про це). Так і вийшло.

Ще до початку вступної кампанії МОН оприлюднило дані щодо мінімальної ціни контрактного навчання у 2020 р. у кожному з 160 ЗВО, які підпорядковані МОН. Вартість навчання на контракті коливалася в межах від 6 тис. грн до 39 тис. грн. Більшість університетів оцінили свої освітні послуги в суму до 20 тис. грн. і цим фактично віднесли себе до сегменту «масової освіти». Найвищу індикативну собівартість навчання вивели лише 9 університетів України, підкресливши свою «статусність». Так, серед українських вишів немає Гарварду, Оксфорду і Кембриджу. Але статусність окремих вітчизняних університетів та їх роль на ринку освітніх послуг свідомість абітурієнтів уже зафіксувала. Та й самі виші її всіляко підтримують і плекають.

Прогноз вступної кампанії, зроблений нами у травні 2020 р., був таким:

1) у сегментах «дешевої» і навіть «масової» вищої освіти, очевидно, кожен рух ціни буде обов'язково позначатися на кількості споживачів (абітурієнтів), вказуючи на відповідний ступінь еластичності попиту. Низька вартість навчання для таких вишів – це шанс набрати студентів і подовжити своє життя. Для абітурієнтів – можливість здобути вищу освіту. Цінова конкуренція і демпінг зроблять свою справу;

2) у сегменті «статусно-престижної» освіти все залежатиме від того, що запропонує абітурієнтам «престижний» університет. А також від того, що абітурієнти та їх батьки розуміють під «статусно-престижною» освітою. Останні соціологічні дослідження вказують на те, що запити українських студентів із платоспроможних родин (на жаль, соціальна нерівність у суспільстві не зменшується) змінюються і в цілому відповідають світовим тенденціям. Нинішнє покоління цікавлять не просто приріст знань і формування професійних умінь і навичок (інтелектуального, людського капіталу), а ще й «пошук вигоди». Ставлення молоді до вищої освіти стає дедалі більш прагматичним і утилітарним. Здобувачі вищої освіти готові платити більше:

по-перше, за можливість одночасного здобуття другої вищої освіти за іншою спеціальністю у «своєму» виші, у знайомому середовищі, у зручній формі (заочній, дистанційній), у викладачів, якість освітніх послуг яких уже

відома. Причому йдеться про другу вищу освіту, яка логічно доповнює і розвиває першу: наприклад, здобуття економічної/управлінської освіти в юридичному виші, або навпаки, юридичної освіти в економічному/управлінському виші;

по-друге, за програми «подвійних дипломів» із закордонними університетами, з обов'язковим закордонним стажуванням і можливістю працевлаштування, поглибленим вивченням іноземних мов тощо;

по-третє, за сучасні технології навчання, які наближають студента до майбутньої професійної діяльності;

по-четверте, за реальну можливість оцінки та вибору викладача за його професійними і людськими якостями, а також відсторонення від викладання, якщо поведінка викладача далека від принципів доброчесності;

по-п'яте, за формування ділових зв'язків, які знадобляться в майбутньому і дадуть можливість претендувати на вищу зарплату, кращу посаду, здобути певний соціальний статус, набути влади (соціальний капітал). Таких абітурієнтів обов'язково цікавить коло спілкування під час навчання, існування «клубних благ» для «своїх»: комфортних умов проживання у гуртожитках готельного чи квартирної типу, власних спортивних баз, сучасної бібліотеки з доступом до світових інформаційних баз, культурно-розважального центру, умов для оздоровлення та відпочинку, повноцінного кампусу.

І тут основним чинником обрання університету буде не ціна. Освітня міграція українських абітурієнтів у закордонні університети – тому аргумент. На мій погляд, вступна кампанія в українські виші теж підтвердила наші очікування.

До речі, у жовтні 2020 р., урахувавши досвід вступної кампанії, МОН України підготував проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку формування мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти на основі індикативної собівартості». Дивно, але з 29.10.2020 до 13.11.2020 р., тобто за період обговорення проекту, який містить, як б сказала, «пом'якшення умов введення індикативної собівартості навчання», в дискусії взяли участь тільки два університети (Миколаївський національний аграрний університет та Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика). Усього до МОН надійшло аж... 6 пропозицій до проекту постанови Кабінету Міністрів України [1].

Чи виграла ті, хто вступили на «дешеву» освітню програму і заплатили менше? Відповідь на це запитання лежить у площині співвідношення «ціна – якість» освітньої послуги. Як відомо, ЗВО продають свої послуги на ринку довірчих благ, якість яких не можна оцінити прямо, її важко визначити навіть

після споживання товару. Для цього потрібно мати достовірну інформацію про якість освіти, а це так звані «витрати вимірювання якості» з боку покупця (споживача) блага.

До того ж характерною рисою освітнього ринку є асиметрія інформації між ЗВО і студентами (їхніми родинами), та пов'язані з нею ризики недобросовісної поведінки. Намагаючись зменшити вартість навчання, ЗВО можуть надавати стандартні освітні послуги з максимальною економією коштів і ресурсів: наприклад, відправити студентів у січні-лютому на канікули, аби не оплачувати опалення приміщень; наймати викладачів із нижчою кваліфікацією за меншу зарплату (непоодинокі випадки, коли лекції читають аспіранти або асистенти, бо зарплата професорів є обтяжливою для фонду зарплати вишу); утримуватися від оновлення змісту навчальних програм і лекційних курсів, матеріально-технічної бази навчального процесу, знижувати вимоги до студентів під час сесій, аби втримати найбільш платоспроможних із них.

Набагато ж гірше те, що ЗВО як продавець може постачати на ринок освітню послугу низької якості, видаючи її за послугу високої якості. Такий виш орієнтується на тих, хто зацікавлений лише у формальному титулі освіти (дипломі), а також на абітурієнтів із низькою платоспроможністю. По суті, створюється ринок освітніх «благ нижчого порядку», попит на які збільшується в умовах низького рівня життя населення навіть при підвищенні цін на такі блага. Соціальна диференціація населення України, яка спочатку поглибилася після економічної кризи 2008–2010 рр., а тепер – після коронакризи, залишає значні ніші для «благ нижчого порядку» та ЗВО, що їх пропонують.

Зверну увагу й на те, що протягом останнього часу жоден ЗВО не компенсував втрати студентів і замовників освітніх послуг у випадку їх низької якості. Тільки під час адаптивного карантину та під тиском органів студентського самоврядування керівники окремих вишів пішли або на скасування, або на зменшення/відтермінування оплати за проживання в гуртожитках студентів, які на час карантину виїхали додому. Інформації про те, що виші зменшили плату за навчання, враховуючи перехід на дистанційну чи змішану форму навчання, немає.

Отже, що виходить? Абітурієнти хочуть вступити до такого навчального закладу, який дає найбільш якісну підготовку з обраної спеціальності, з гарними можливостями працевлаштування, одержання високої зарплати і швидкого кар'єрного зростання. Але знати наперед про перспективи освіти, набутої в тому чи іншому ЗВО, ще до вступу до нього вони не можуть. Як тоді обирається університет? Сигнальними орієнтирами для абітурієнтів є наявність ліцензії, державна акредитація, поради батьків і знайомих, спілку-

вання зі студентами старших курсів, інформація у ЗМІ та ін. Але це тільки «сигнали».

Скільки насправді може коштувати навчання у виші? Слід розрізнити офіційну плату за навчання, розміри якої регулюються законодавством, і тіньові форми оплати освітніх послуг. Ідеться про неформальні платежі – індивідуальні й колективні подарунки викладачам, плату за оцінки під час сесії; оплату репетиторів; плату викладачам або «розумним» студентам за підготовку курсових та дипломних робіт. Тобто поряд з офіційно безплатною і офіційно платною освітою діє підсистема офіційно безплатної, а реально платної, корупційної освіти, або, як влучно висловились російські вчені С. Б. Галицький і М. І. Левін, «хабаронавчання». Частина неофіційних платежів (наприклад, репетиторство) може не суперечити законодавству. Але в більшості випадків йдеться про використання певними суб'єктами свого офіційного статусу, посади, службових повноважень для одержання незаконного прибутку та ренти. Причому корупція в освіті існує і в державному, і в комерційному секторі освіти. Вона поділяється на верхівкову (керівництво ЗВО) і низову (викладачі, співробітники адміністрації). На цих рівнях корупція розрізняється за видами і формами доходу відповідних економічних агентів.

Масштаби корупційного сектору у вищій освіті в Україні значні. При цьому останні 2 роки системних досліджень цього явища по країні в цілому не було. Останнє з загальноукраїнських опитувань студентів щодо рівня корупції у вишах проводилось у 2019 р. і стосувалося ІТ-факультетів і спеціальностей. Проте картина показова: 32 % студентів особисто зіштовхнулися з корупцією у виші й ще 31 % знають тих, хто стикався [2]. Однак корупцію у вишах частково ініціюють самі студенти. Ті, хто вступив до університету з формальних причин (отримати «корочку» чи «відкосити» від армії) значно частіше особисто стикалися з корупцією у виші, ніж ті, хто йшов за знаннями та збирався підвищити загальну ерудицію, знайти друзів та однодумців. Є навіть думка про корисність корупції. Наприклад, що корупція у ЗВО дозволяє присвятити певний час роботі чи самонавчанням завдяки невідвідуванню непрофільних чи неактуальних предметів. Але є одна проблема для вишу: ті, хто стикався з корупцією особисто і знає тих, хто стикався, готові рекомендувати цей виш усього на 4,7 бала з 10.

Негативні зовнішні ефекти хабарництва очевидні: для суспільства у довгостроковій перспективі – це падіння якості вищої освіти; для університету – зниження престижності ЗВО, закріплення за ним статусу «висококорумпованого»; для студента – девальвація диплому, проблеми з працевлаштуванням

(навіть чи роботодавець захоче прийняти на роботу випускника університету, який учився за хабарі).

Отже, аналізуючи вартість навчання, абітурієнт має подумати: чи всі свої витрати він врахував? І чи всі свої втрати прорахував університет?

ЕКОНОМІКА КОРУПЦІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ. ЩО ВКЛЮЧАЄ «АНТИКОРУПЦІЙНИЙ КОНТРАКТ» КАФЕДРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ НІУ?

О. М. Левковець

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Продовжу обговорення проблеми і висловлю своє розуміння економічної природи та наслідків корупції у вищій школі.

Корупція – складне системне явище. Спеціальні соціологічні опитування в Україні щорічно фіксують високий рівень корупції у сфері вищої освіти. Так, проведене Фондом «Демократичні ініціативи» у 2018 р. Національне антикорупційне опитування виявило, з одного боку, зниження відсотка переконаних у корумпованості вищої освіти до 38 % (порівняно з 47 % у 2015 р.), з другого – серед тих, хто протягом року стикався з корупцією, 61,8 % називали саме сферу освіти [3]. Не застрахованими від корупції виявилися навіть провідні світові університети: варто лише згадати минулорічний скандал із зірками Голівуду, що, як з'ясувалося, за хабарі забезпечували вступ своїх дітей до престижних Стенфорду, Єлю, Джорджтауну та ін.

Найпоширенішими проявами корупції у ЗВО є: хабарництво, послуги з написання дипломних та інших робіт (для гарантування позитивної оцінки), нав'язування придбання посібників та монографій, необ'єктивне оцінювання студентських здобутків, відсутність системності в оцінюванні академічної конкуренції та покарань за порушення академічної етики чи незаконних дій. У окремих дослідженнях до переліку додаються непотизм, фальсифікації, плагіат та навіть застосування примусової студентської праці.

Першорядними причинами освітньої корупції є:

а) *низький рівень оплати праці* викладачів при одночасному значному навантаженні; відсутність *академічної* винагороди (умов для творчої активності і самореалізації, вільного часу та можливості підвищення професійно-

го рівня, що є важливою складовою винагороди викладачів західних університетів);

б) *суспільство, родина*. Прикро, але корупцію вже називають складовою менталітету: більшість населення сприймає її як норму життя. Відбувається девальвація цінності освіти, родина орієнтує: «важливо отримати диплом, а потім все одно доведеться перенавчатися; тому цілком припустимо зберегти сили та час»;

в) *небажання студентів докладати зусиль, витратити час на вивчення нецікавих / неактуальних дисциплін*. Пояснення: забагато вимагають робіт, нецікаво; не мають практичного застосування; відсутність покарання за плагіат, правил оцінювання та написання робіт. Якщо навички не потрібні, прагматична людина намагається зекономити час та сили для більш продуктивних занять. При цьому 80–90 % студентів заперечують вимагання у них хабарів чи інших видів неправомірних вигід [4]. Фахівці некомерційного аналітичного центру CEDOS вважають: «студенти є першоджерелом того, що в Україні в університетах існують хабарі на заліках та іспитах; дуже велика рідкість, щоб викладачі вимагали оплати; ця система існує при добровільній згоді, її коріння – у обопільному інтересі» [5].

Однак якщо корупція стає складовою загальної освітньої культури, це спричиняє погіршення якості освіти та атестації, сприяє формуванню корупційної свідомості молоді – з усіма негативними наслідками для суспільства. Студенти починають сумніватися у доцільності доброчесності, змінюються їх життєві принципи, хабарництво починає сприйматися як норма. Надалі цей досвід студенти передадуть своїм дітям. Коло замикається. Сфера вищої освіти починає діяти як інструмент технології «вікно Овертона»: немислиме перетворюється на діючу норму.

«Економіка корупції» традиційно описується з позицій раціонального вибору. Корупційна угода передбачає участь, як мінімум, двох сторін: «продавця» «та покупця». І має забезпечити мінімізацію трансакційних витрат учасників. Тобто кожен порівнює власні витрати та вигоди варіантів досягнення мети – із застосуванням корупційних практик та без них. Угода відбудеться, якщо перший варіант забезпечує краще співвідношення витрати / вигоди. Все.

Інша річ, що у кожного учасника освітнього процесу – свої мета та система цінностей. Частина студентів прагнуть набути актуальних компетентностей, частина – одержати диплом державного зразка, частина – просто провести час. Метою викладача може бути навчити студента, зацікавити / на-

дихнути, у чомусь – підтвердити / сформувати певні принципи поведінки, а може – зовсім інше. В результаті формуються кілька сегментів учасників освітнього процесу: для одних потрібно створити максимально сприятливі умови для праці, других – мотивувати до певної моделі поведінки, для третіх – перешкоджати реалізації їх інтересів або ж узагалі забезпечити виключення з системи. Відповідно, при розробленні заходів боротьби з корупцією завдання формулюється так: зменшити вигоди, збільшити витрати корупційних практик та водночас – сприяти збільшенню вигід та зменшенню витрат альтернативних, добросесних варіантів поведінки.

Що можна зробити та що ми робимо в нашому Університеті? НЮУ має всі передумови для забезпечення якісної освіти: належна матеріальна база, можливість залучати професійних викладачів, проводити майстер-класи з практиками, досвід успішної співпраці з бізнесом та державними структурами щодо організації студентського стажування, спільних проєктів з провідними закордонними вишами – щодо програм міжнародної мобільності та ін. Але цього замало. Потрібно:

1. *Максимально використати потенціал заявлених в освітній сфері реформ.* За оцінками Міністерства освіти та науки [6], нова система фінансування ЗВО передбачає, що вирішальним критерієм виділення бюджетних грошей стане не кількість студентів, а показники результативності вишу, у т. ч: кількість працевлаштованих випускників, отримані наукові гранти, спільні з бізнесом проєкти тощо. А це означає зацікавленість ЗВО у виявленні та підтриманні талановитих студентів.

2. *Демонструвати студенту його можливості та перспективи* – стажування у міжнародних компаніях-лідерах ринку, забезпечення ефективної практичної підготовки і працевлаштування, кар'єрне зростання.

Так, міжнародні компанії зацікавлені отримати «найкращих» – а отже, у студентів формується мотивація до того, щоб їх «помітили», щоб сформувати відповідні соціальні зв'язки, що є архіважливим на ранніх етапах кар'єрних сходинок. А що потрібно для того, щоб помітили? Правильно: продемонструвати цікаві для компанії компетентності та потенціал. А для їх формування що необхідно? Актуальні дисципліни, ефективні методи викладання, хороші викладачі, достатня матеріальна база (ІКТ) і зусилля та мотивація студента. За таких умов зникає значна частина корупційних чинників. Якщо людина бачить бажані результати своїх зусиль – це зовсім інший досвід. Це початок поширення альтернативної некорупційної моделі поведінки, початок виходу із замкненого кола.

3. *Викладати актуальні дисципліни, постійно оновлювати зміст освітньої програми за тісної взаємодії зі студентами та роботодавцями.* Не секрет, що нинішня молодь надто утилітарно ставиться до вищої освіти: «навчій лише тому, що прямо завтра дозволить заробляти, а решта мені не потрібна». Проте успішна професійна діяльність неможлива без фундаментальної освіти, без формування умінь аналізувати, працювати з інформацією, навчатися протягом життя. Адже в сучасному світі методи, технології, галузі, навички змінюються надто стрімко. Абсолютно всім практичним навичкам, що будуть високо котируватися на ринку праці, виш навчити не може, а от закласти базу, фундамент, на якому можна вибудовувати будь-які професійні кар'єри – цілком так.

З другого боку, нав'язування непотрібних знань, що «крадуть» час та сили студентів, також справедливо розглядається як прояв корупції, адже має місце отримання викладачами вигоди від продажу «неліквіду» під «парасолькою» університетського бренду без докладання зусиль щодо забезпечення належного рівня якості навчання. І з'являються студентські прислів'я на кшталт: «сигарета забирає 10 хвилин життя, а пара – 2 години».

4. *Мотивувати професійність викладачів.* Слід зважати на такий факт: дисципліни актуальні, сучасні, часто – авторські курси не матеріалізуються з повітря. Їх матеріали збирають по крихтах, узагальнюючи досвід, опрацьовуючи найостанніші (часто – в оригіналі) світові здобутки за означеним напрямом, формулюючи нові думки, методики, кейси. Це потребує значних витрат – часу, зусиль, матеріальних ресурсів (професійна література, конференції, бізнес-проекти). А як оплачується?

Для прикладу. У листопаді 2019 р. у Києві в Академії ДТЕК (бізнес-кампус Unit. city) читав одну-єдину лекцію всесвітньо відомий професор стратегії та міжнародного менеджменту бізнес-школи INSEAD Чан Кім (автор стратегії «блакитного океану»). У залі не було жодного вільного місця. За дверима – сотні людей, готових слухати стоячи. До речі: ніяких аудіо або відеозаписів робити було не можна (!!!!). Але: як ви думаєте, чому саме ДТЕК виступила організатором заходу? Чимало вишів воліли б залучити такого лектора – чому ж не запросили? Якщо година часу професіоналів у сфері SMM, SEO або бізнес-планування коштує більше, ніж місячна зарплата професора університету, вишу складно виконати подібні завдання.

За умов, що склалися у зв'язку з реформуванням фінансування та управління ЗВО, провідні виші змушені будуть для дотримання високої якості

освіти підвищувати ціну контракту: «хороша освіта не може «бути дешевшою, ніж “євробляха”» [6].

5. *Застосовувати ІКТ, запроваджувати форми контролю знань, які б максимально виключали необ'єктивність оцінки.* НЮУ послідовно розвиває електронні форми організації контролю знань (тестування), що забезпечують об'єктивність оцінки. Водночас виконання аналітичних і проєктних завдань, спрямованих на розвиток стратегічного мислення та soft skills, неможливе без задіяння людського чинника. Тому на ОПП «Бізнес-економіка» практикуються інтерактивні методи навчання та контролю, що передбачають активну участь групи в оцінюванні якості виконання завдань її учасниками.

Для протидії ж порушенню академічної доброчесності в Університеті застосовуються спеціальні технологічні рішення: зокрема, спеціалізоване ПЗ (Антиплагиатна Інтернет-система StrikePlagiarism.com) для виявлення академічного плагіату.

6. *Здійснювати моніторинг і профілактику недоброчесної поведінки.* Для забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, запобігання формуванню корупційних моделей поведінки в НЮУ передбачено відповідні процедури:

- врегулювання конфлікту інтересів як суперечності між приватними інтересами членів університетської спільноти та їх посадовими обов'язками, дотримання академічної доброчесності – визначені «Кодексом академічної етики НЮУ імені Ярослава Мудрого»;

- порядок оскарження процедури та результатів проведення контрольних заходів – визначено у «Положенні про організацію освітнього процесу у НЮУ імені Ярослава Мудрого»;

- політику та процедури врегулювання конфліктних ситуацій (у т. ч. – пов'язаних з корупцією) – визначають «Кодекс академічної етики НЮУ ім. Ярослава Мудрого» та «Положення про Комісію з академічної етики» Університету. Комісія здійснює моніторинг дотримання етичних норм поведінки, сприяє формуванню активної громадянської позиції студентів і співробітників, розглядає заяви щодо порушень та ін.;

- відповідно до ст. 19 Закону «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII (зі змінами 2019 р.) в Університеті сформовано робочу групу з розроблення Антикорупційної програми НЮУ ім. Ярослава Мудрого, створено відділ із питань запобігання та виявлення корупції; на постійній основі діє телефон спеціальної гарячої лінії.

Отже, потрібно починати з себе. Кафедра економічної теорії пропонує студентам «антикорупційний контракт»: спробувати разом створювати світ довкола таким, яким ви хочете його бачити.

ЕКОНОМІКА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. В. Борисенко

кандидат юридичних наук, доцент, декан фінансово-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Вступна кампанія 2020 року засвідчила, що багато студентів хотіли б навчатися за контрактом і заздалегідь знати відповідь на запитання: які саме освітні послуги та якої якості буде надавати їм Університет? Які витрати включає в себе індикативна собівартість навчання в нашому Університеті? Чому освітні послуги Університету коштують саме стільки? Як буде організована практична підготовка студентів? Чи пропонує Університет перше робоче місце?

Завжди починаю з того, що фінансово-правовий факультет та кафедра економічної теорії, яка здійснює підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» в бакалавраті та магістратурі, надають унікальні освітні послуги.

Наприклад, на бакалаврській освітній програмі (ОП) «Бізнес-економіка» зараз працюють 37 висококваліфікованих викладачів, серед яких 11 докторів наук, професорів та 26 кандидатів наук, доцентів. Протягом 2019/2020 навчального року 13 викладачів пройшли стажування в бізнес-організаціях із метою набуття практичного досвіду підприємницької діяльності; 7 штатних викладачів ОП і 4 викладачі-сумісники стажувалися у закордонних університетах; 23 викладачі здійснюють наукове консультування організацій.

Освітня програма гарантує поглиблене вивчення не тільки економіки, а й права. На ОП викладаються: «Економічне право», «Фінансове право», «Інвестиційне право», «Трудове право», «Корпоративне право» та інші навчальні дисципліни правової підготовки. Викладачі читають авторські курси, застосовують інноваційні форми й методи викладання НД, зокрема під час дистанційного навчання популярністю у студентів користуються онлайн-лекції в групах на Facebook. Свої вебінари студентам пропонують міжнародні компанії – партнери ОП. З цього року для студентів запроваджено послугу «персональний кар'єрний тренер». ОП включає проведення кейс-стаді «Прикладна економіка» і «Прикладний бізнес» економістами-практиками та

роботодавцями, стажування здобувачів у бізнес-організаціях, у т. ч. міжнародних.

Як відбувається управління якістю освіти в НЮУ? В Університеті діє «Положення про систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого», яке передбачає забезпечення якості освітньої діяльності на п'яти інституційних рівнях.

Стратегічне управління якістю здійснюється на інституційному рівні Університету – ректором, проректорами, вченою та науково-методичною радами, навчально-методичним відділом, які формують стратегію, політики й процедури забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.

Оперативне управління якістю здійснюється:

на рівні інститутів/факультетів – за якість освітньої діяльності відповідають директор інституту/декан факультету, його заступники, завідувач аспірантури, вчена рада інституту/факультету тощо. На них покладається контроль за впровадженням ОП та навчальних планів, організацією кафедрями освітнього процесу та ін.;

на рівні кафедр – їх завідувачами забезпечується виконання навчальних планів, графіка навчального процесу, впровадження сучасних методик і технологій освітнього процесу, підвищення кваліфікації викладачів тощо;

на рівні викладача – забезпечується викладання НД на належному науково-теоретичному і методичному рівнях, формування індивідуальної траєкторії навчання студентів, здійснюється наукова діяльність тощо;

на рівні здобувачів освіти – якість освітньої діяльності забезпечується органами студентського самоврядування та здобувачами вищої освіти.

Особливістю управління якістю освітньої діяльності на фінансово-правовому факультеті Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (рисунок) є те, що воно, по-перше, здійснюється в тісній взаємодії деканату, вченої ради фінансово-правового факультету та кафедри економічної теорії. Так, традиційною для вищої освіти, але інноваційною за своїм змістом, є робота теоретичного та методичного семінарів кафедри, студентського наукового гуртка кафедри. На кафедрі створено аналітичну групу з вивчення досвіду та методичних матеріалів інших ЗВО. Результати навчання здобувачів вищої освіти контролюються під час сесій, захисту випускних кваліфікаційних робіт та звітів із практичної підготовки, складання комплексного іспиту;

по-друге, відбувається за участю багатьох стейкхолдерів. Серед останніх доцільно виділити:

1) *роботодавців, які залучені до процесів розроблення, оцінки якості та періодичного перегляду освітніх програм.* Факультет вдячний роботодавцям за змістовні відгуки на освітні програми, участь у круглих столах із питань якості освітнього процесу в редакції журналу «Економічна теорія та право», проведення кейс-стаді, забезпечення практичної підготовки (стажування) наших студентів. Найбільш активно з нами співпрацюють керівники юридичної фірми «Глобус», консалтингових фірм «СІТ-Консалт», «УСК-консалтинг» та «Інститут незалежної оцінки», ТОВ «Смарткомплект», ТОВ «ПЛУТОСС», ТОВ «АТТІКА-ТРЕЙДІНГ», ТОВ «Бордо-ВВ», видавництва «Право» та ін. У 2020 р. розпочалася співпраця з міжнародною компанією Crowe UA Mikhaïlenko (м. Київ), яка запросила наших студентів для участі в дослідженнях підприємницької діяльності під час COVID-19, фінансової грамотності населення та ін., а також на стажування з можливістю подальшого працевлаштування;

2) *органи студентського самоврядування НЮУ.* Студентський Сенат, Рада студентського самоврядування фінансово-правового факультету, Студентський омбудсмен Університету беруть участь в опитуваннях та анкетуваннях студентів щодо актуальності ОП та якості їх професійної підготовки; в оцінюванні ефективності навчальної та науково-дослідної роботи студентів. Студентське самоврядування є організатором також багатьох наукових заходів;

3) *науковців і викладачів інших ЗВО та наукових центрів України.* Всі освітні програми Університету проходять експертизу в академічному середовищі. Факультет звертається до провідних науковців, знаних професіоналів у сфері бізнес-економіки з проханням оцінити актуальність, теоретико-методологічну та методичну обґрунтованість, практичну спрямованість освітніх програм. Рекомендації експертів обов'язково беруться до уваги.

Варто також звернути увагу ще на дві особливі групи стейкхолдерів.

Одну з них можна умовно назвати «*Видавці*». Йдеться про редакторів та інших співробітників видавництва «Право» (маркетологи видавництва, наприклад, дуже добре орієнтуються в тенденціях сучасного ринку освітніх послуг, освітніх програмах та навчальних планах вітчизняних університетів, адже без цього складно обґрунтувати плани видання навчальної літератури, яка публікується видавництвом, відповідно можуть надати кваліфіковані по-

ради й нашим викладачам); фахівців редакційно-видавничого відділу Університету (саме вони беруть на себе підготовку та видання електронних навчальних та навчально-методичних посібників для студентів); редколегію збірника наукових праць «Економіка теорія та право», яка проводить активну політику залучення академічної спільноти до обговорення різноманітних питань розвитку економічної університетської освіти; а також консультантів Наукової бібліотеки НЮУ, які надають фахові поради щодо нової наукової та навчальної літератури, роботи з міжнародними базами даних «Web of Science», «Scopus», «Springer Link»; національними інформаційними системами «Прецедент», «ЛІГА: ЗАКОН» та ін.

Другу групу стейкхолдерів утворюють *адміністратори Facebook груп* «BUSINESS ECONOMICS. Актуальна освіта в НЮУ імені Ярослава Мудрого»; «Consulting forever»; «Нові економічні та управлінські спеціальності НЮУ імені Ярослава Мудрого»; «Economic Theory and Law». Саме в цих групах під час навчання студентів в умовах адаптивного карантину викладачі освітньої програми викладають свої лекції, презентації, кейси та завдання для практичних занять. Оскільки групи є загальнодоступними, то аудиторія учасників освітнього процесу теж є широкою.

На мій погляд, управління якістю освітньої діяльності в сучасному Університеті повинно відповідати стратегії його розвитку, бути системним і багаторівневим.

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО. ЧОМУ САМЕ В ЮРИДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ КРАЩЕ ОТРИМАТИ ПРОФЕСІЮ ЕКОНОМІСТА?

О. А. Гриценко

докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Дозволю собі спочатку невеличкий економічний жарт. *Чим займаються економісти?* Якщо економісти надають послуги із заплутування минулої ситуації, то вони здійснюють *економічний аналіз*. Якщо вони заплутують поточну ситуацію, то ця діяльність називається *економічним консультуванням*. А якщо вони заплутують майбутню ситуацію, то вони займаються *економічним прогнозуванням*. А якщо серйозно, то студенти мають вивчати й економічний аналіз, і економічне консультування, і економічне прогнозування. Однак хочу поставити запитання так: чому саме в юридичному університеті краще отримати професію економіста? Відповідь може вас вразити: сьогодні немає економіки. Сьогодні в усіх країнах існує *правова економіка*. А це значить, що всі економічні процеси здійснюються тільки на основі права.

Економіка завжди існує в межах правового поля, яке подібне футбольному полю, де кожен гравець має бажання досягти своєї мети, але повинен дотримуватися чітких правил. Їх порушення призведе до покарання (санкцій) різного характеру аж до виключення з гри. А якщо м'яч вилітає за межі поля (out), гра припиняється. Правда, в економіці за межами поля економічні процеси перетворюються на тіньову (нелегальну, або кримінальну) економіку, з якою потрібно боротися (як економічними, так і правовими способами). Це дуже складне питання, яке детально розглядається як в економічній, так і в правовій науці. І попередня дискусія щодо неформальних платежів і корупції у вищій школі – тому підтвердження. Та ми реально бачимо, щось не дуже гарно це зараз виходить. Більш ефективною ця боротьба стає, коли зусилля економістів та юристів об'єднуються.

А тепер поглянемо на інше, глибинне питання, пов'язане з загальним цивілізаційним розвитком світової економіки, в якій панує верховенство (пріоритет) права. Йдеться не тільки про те, щоб все було по закону або на законодавчій платформі. Верховенство права – це далеко не верховенство закону. Хоча юристи праві, коли виділяють такі складові верховенства (пріоритету) права:

доступ до закону (тобто положення закону повинні бути зрозумілими, ясними та передбачуваними);

юридичні права повинні здійснюватися на підставі закону, а не за розсудом;

рівність перед законом;

влада повинна діяти відповідно до закону, справедливо та розумно;

права людини повинні бути захищені;

необхідні наявні засоби для врегулювання спорів без невинуватих витрат та відстрочок;

наявність справедливого суду;

необхідність високопрофесійної і незалежної юридичної професії, яка в змозі забезпечити кваліфіковані юридичні послуги.

Ніхто не сперечається з цими положеннями. Але для нас, економістів, важливо перевести їх в економічну площину. Економісти ставлять питання про необхідність реалізувати право як спосіб поєднання свободи кожної людини та її рівність перед іншими людьми. Всі ми залежні від суспільства. Яким чином, не порушуючи свободу кожної людини, одночасно забезпечити її рівність у суспільстві?

Наведу такий приклад. В усіх суспільствах його члени повинні сплачувати податки. А чому приватний підприємець, який самостійно веде свій бізнес і бере на себе ризики (а значить, може і все втратити), повинен віддавати частину свого прибутку? Він може заявити: «Я – вільна людина. Дайте мені свободу!!!». Але ж він бажає, щоб були захищені державні кордони, наведений порядок усередині країни, було безпечно доквітання та таке інше. Значить, він залежить від суспільства. А скільки він здатний сплачувати податку, щоб і свободу не втратити, і не позбавити себе обов'язків перед суспільством? Юристи приймають закон про оподаткування, а як цей закон буде сприяти економічному розвитку, їх не стосується. А нам, економістам, це не байдуже. Ми повинні зрозуміти, які юридичні закони найкращим чином будуть відповідати економічному розвитку.

Інший приклад: ми добре знаємо про існування фінансової олігархії. Юристи можуть сказати: «Геть олігархів!», і приймуть якийсь закон, який забороняє діяльність олігархів. А ми, економісти, розуміємо, за якими об'єктивними законами виникає фінансова олігархія, і те, що тільки юридичними законами це явище не подолати. Водночас ті економісти, які добре знаються на порядку формування юридичних законів, спроможні надати рекомендації та скласти необхідні нормативні вимоги щодо запобігання негативному впливу олігархії.

Сьогодні економіка та право крокують в єдиному форматі. І тому найефективнішою стає освіта, в якій юридичні та економічні питання вирішуються разом в одному навчальному циклі, а не в різних навчальних закладах.

Саме на цих засадах і побудований освітній процес ОП «Бізнес-економіка» на фінансово-правовому факультеті НЮУ:

- вивчення блоку теоретичних економічних дисциплін обов'язково супроводжується опануванням економічного, фінансового, інвестиційного та корпоративного права;
- вивчення блоку прикладних бізнес-економічних дисциплін доповнюється правовими основами електронної комерції, регулювання природокористування та охорони довкілля;
- вивчення конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємства підкріплюється юридичною дисципліною з правового захисту економічної конкуренції та антикорупційним комплаєнсом;
- вивчення навчальних дисциплін, об'єднаних у блок «Економіка праці», підтримується такими юридичними дисциплінами, як трудове право та охорона праці;
- вивчення міжнародної економіки доповнюється юридичною навчальною дисципліною «Транскордонне економічне співробітництво».

ЕКОНОМІСТ З ПОГЛИБЛЕНИМИ ЮРИДИЧНИМИ ЗНАННЯМИ – МЕГАТРЕНД ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

М. В. Іващенко

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Сучасний глобальний світ диктує нові мегатренди всім сферам життєдіяльності суспільства: від високих технологій та глобальних ринків до трансформації споживчої поведінки домогосподарств. За таких умов відбуваються суттєві трансформації ринку праці, який є «живою» складовою національної економічної системи, змінюються форми й види зайнятості, актуальні компетентності. Тому важливою функцією закладів вищої освіти є надання студенту допомоги не тільки в засвоєнні знань, необхідних для майбутньої професії, а й у розвитку власного потенціалу, емоційного інтелекту, а також опанування споріднених наук, що сприятливо позначиться на його конкурентоспроможності на ринку праці в динамічно мінливому суспільстві.

У XXI ст. надзвичайно стрімко розвиваються техніка та технології, що трансформують соціально-економічну систему як окремої країни, так і світового господарства в цілому, впливаючи, зокрема, і на ринок праці. Спрогнозувати майбутній стан ринку праці, актуальні компетентності в таких умовах надзвичайно складно. Очевидно, що відбуваються суттєві зміни в організації

виробництва товарів і надання послуг, з'являються нові сфери діяльності та трансформуються існуючі. Окрім очевидних потреб у нових компетентностях, що пов'язано з виникненням нових видів діяльності та професій, актуальною є освіта на стику споріднених спеціальностей. Таким актуальним трендом є економічна освіта з поглибленою правовою підготовкою здобувачів.

Визначено, що ключовими тенденціями, які найближчими роками посилюватимуть вплив на сферу зайнятості, є: розвиток цифрових технологій, глобалізаційні та інтеграційні процеси, розвиток шерингової економіки, зростання клієнтоорієнтованості, екологічна безпека, програмування та автоматизація, роботизація, розвиток штучного інтелекту [7]. Перераховані тенденції вимагають відповідних професійних знань, умінь та навичок працівника. Але беззаперечним є факт наявності юридичної складової всіх перелічених мегатрендів.

Економісти затребувані в компаніях, де потрібно контролювати витрати, правильно розраховувати кошти, де необхідний постійний аналіз економічної діяльності підприємства. Особливості професії, обов'язки й межі відповідальності вимагають від економіста спеціального набору особистісних якостей, професійних умінь і знань, наявність яких сприяє кар'єрному успіху, а відсутність, відповідно, шкодить. Правові знання є одним із найголовніших компонентів цього успіху.

Економісти беруть участь у бізнес-процесах підприємств, повинні розбиратися в податкових і податково-правових питаннях. До їх компетенції входить прийняття управлінських рішень, оцінка статистичних даних, підготовка аналізу прибутковості або складання контрактів і комерційних пропозицій. Вони можуть здійснювати юридичний аналіз податкових декларацій, бухгалтерського обліку, балансів і фінансових звітів. Правова основа бухгалтерського обліку пов'язана з тим, що бухгалтерський облік є першоосновою всього фінансового контролю в державі. Через це бухгалтерський облік стає дедалі більш правовим, набуває нових юридичних форм, а, отже, спеціалісту в цій сфері не обійтись без достатньої юридичної підготовки.

Володіючи юридичними знаннями, економіст знає порядок розроблення фінансових річних планів і різних бізнес-планів, може їх складати, ґрунтуючись на чіткому знанні і дотриманні порядку й часу виконання всієї фінансової звітності.

В управлінні персоналом економісти беруть участь в юридичному оформленні трудових договорів, правил, умов і угод компанії. У маркетингу і продажах вони супроводжують нові продукти від їх розробки до маркетингу, враховуючи питання авторських та суміжних прав. Це дає змогу працювати

в напрямі юридичного захисту товарного знаку та продукції. В області управління вимогами вони перевіряють і оцінюють, наприклад, затримки або інші відхилення від договірних послуг і розробляють заходи щодо відображення подальших претензій договірної сторони й примусу до виконання вимог.

У страхових і кредитних установах економісти обробляють кредити або їх повернення, виконують завдання в сфері корпоративного і приватного обслуговування клієнтів. У сфері страхування економістам стають у пригоді юридичні знання у випадку необхідності обробки та врегулювання вимог.

Економісти з правовою підготовкою здатні оцінити, чи є цілі й плани керівництва компанії юридично здійсненними. Ще одне важливе завдання – структурування контрактів всіх видів, особливо трудових договорів. Для цієї мети вони використовують юридичні тексти, збірники рішень, коментарів і юридичні бази даних. Економісти, які займають керівні посади, проводять переговори з діловими партнерами від імені своєї компанії, адекватно оцінюючи юридичний аспект укладених угод.

Економіст повинен розбиратися у всіх складних правових актах, розпорядженнях і наказах, що регулюють діяльність компанії і створюють «правила гри» на ринку.

І нарешті, економіст повинен вміти відстоювати інтереси своєї компанії на будь-якому рівні.

Отже, мегатренди глобальної економіки – це потужна сила, яка змінює суспільство, а з ним і робоче середовище. Бізнесу потрібна не тільки чітка осмислена мета й свобода дій, а й проривні інновації, зухвалі ідеї, нові бізнес-моделі та спеціалісти нової формації, які здатні освоювати суміжні компетенції та успішно використовувати їх на практиці.

ВИЩА ОСВІТА – ПЕРШИЙ КРОК У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОФЕСІОНАЛА ВИСОКОГО РІВНЯ

Н. В. Можайкіна

кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економічної теорії та міжнародної економіки, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна, м. Харків

Мета вищої освіти – дати людині практичні навички та теоретичні знання для вирішення завдань, пов’язаних з її майбутньою професійною діяльністю. Перш за все варто визначитися, яке місце в житті ви відводите професійній

діяльності в даний момент, і як ця ситуація може змінитися з роками. У сучасних умовах існує не тільки величезний вибір спеціальностей, а й маса варіантів переходу в суміжні галузі навчання без відриву від виробництва, отримання додаткового заробітку. Зараз у контексті з роботою дедалі частіше йдеться про найбільш повне розкриття інтелектуального, творчого та особистісного потенціалу. Рамки розширилися настільки, що дуже легко розгубитися – особливо молодим людям, які ще не розібралися, що їх найбільш приваблює. Добре, коли є можливість випробувати різні варіанти, придивитися, отримати добру пораду. Якщо такої можливості немає, залишається керуватися загальними принципами вибору.

У ринкових умовах важливо орієнтуватися, які професії найбільш затребувані, і в яку суміжну сферу можна буде піти, якщо вимоги ринку зміняться. Перш за все, звичайно, слід мати вищу освіту. Середня професійна освіта може стати гарною підмогою, але справжню впевненість зараз дає тільки вища освіта, а іноді й дві вищих. Про це говорять цифри: річний дохід фахівця, який отримав вищу освіту, збільшується практично в півтора рази. За всю свою кар'єру він у середньому може заробити більше на 76 %. Такими можливостями не слід нехтувати. Освіта надає індивіду ресурси, необхідні для побудови ефективної – в різних аспектах – професійної та життєвої кар'єри, для становлення його як фахівця та громадянина. У зв'язку з цим величезного значення набувають збереження й підвищення мотивації до освіти, надання широкого доступу до якісної освіти високого рівня, розвиток додаткової освіти, просування до освіти протягом усього життя.

І перше, з чим стикається майбутній студент, це – вступний іспит (у нас – ЗНО), який дає можливість визначити здатність особистості опановувати знання й формуватися як професіонал. Це, по суті, не тільки перевірка знань, а ще й особливий процес, у ході якого відбираються кращі абітурієнти. Чим більше у абітурієнта «інтелектуальний багаж», тим більше у нього шансів успішно пройти іспит (ЗНО). І в кожній країні світу це має свою специфіку.

У Китаї результати вступного іспиту визначаються тільки комп'ютером. Це робиться для виключення людського фактора. Будь-які списування, використання шпаргалок та інші подібні трюки караються довічним позбавленням волі, і шансу бути помилуваним або перескласти іспит практично немає. А про те, щоб вступити до ЗВО за гроші, не йдеться взагалі. До речі, уряд Китаю спеціально виділяє з казни кошти, щоб було можливим зберегти всі екзаменаційні квитки в таємниці. А ось мета американських екзаменаційних тестів – не тільки і не стільки оцінити знання учня з основних предметів,

скільки спрогнозувати його готовність до навчання у виші. І такий підхід має відчутні плюси, оскільки для висококласного фахівця володіння однією теорією недостатньо. Важливо бути дисциплінованим, креативним, налаштованим на успіх і впевненим у власних силах.

У ЗВО Ізраїлю вступники повинні скласти психометричний іспит, результати якого вважаються дійсними ще 7 років! Брати в ньому участь можна скільки завгодно разів, але між спробами здати його повинно пройти не менше півроку. Психометричний іспит – це єдиний вступний іспит в усі університети Ізраїлю. Тут перевіряються вербальні здібності абітурієнтів (словниковий запас, логічне мислення, вміння розуміти й аналізувати академічні тексти), математичні здібності (уміння оперувати числами, працювати з математичними поняттями, аналізувати таблиці й графіки) і знання англійської мови (в час глобалізації англійська стає загальносвітовою академічною мовою).

Проте численні дослідження показують, що психометричний іспит дає правильний прогноз: у більшості випадків абітурієнти, які отримали високу оцінку, досягають більших успіхів у навчанні, ніж ті, хто отримав низьку оцінку. Встановлено також, що серед різних засобів відбору поєднання результату психометричного іспиту й оцінок атестату зрілості є найкращим способом прогнозування успішності майбутнього фахівця.

Світова статистика показує приклади того, як добробуту в країні відповідає високий рівень освіти населення. Можна обговорювати, що є причиною, а що – наслідком, але наявність відповідностей очевидна. Інтереси особистості, суспільства і держави – не одне й те ж, але по відношенню до освіти ми спостерігаємо чудовий збіг, який може бути імпульсом до спрямованої активності влади, інститутів громадянського суспільства, сфери освіти та громадян.

СТАЖУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ У МІЖНАРОДНИХ ФІРМАХ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ

О. С. Марченко

докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Одним із важливих критеріїв вибору абітурієнтами ЗВО та певної освітньої програми з економіки є можливість стажування у міжнародних фірмах, що є

каналом набуття майбутніми фахівцями професійних переваг, соціальних навичок і комунікативних здібностей, а надалі високого рівня конкурентоспроможності на ринку праці (національному та світовому). Серед можливостей, що забезпечує професійна практика в міжнародних фірмах, слід виокремити такі:

1) професійні можливості: формування практично орієнтованих знань організаційно-економічного механізму міжнародних фірм, принципів і методів підприємницької діяльності в мультикультурному середовищі; набуття практичних навичок та умінь економіста як фахівця міжнародної фірми; вивчення та застосування на практиці новацій ведення міжнародного бізнесу; формування знань і навичок професійної діяльності, що відповідає місії, цінностям, стратегії та тактиці міжнародного бізнесу; набуття досвіду з виконання професійних завдань та обов'язків у конкретних умовах та ситуаціях діяльності міжнародної фірми;

2) соціальні можливості: адаптація до системи менеджменту міжнародної фірми; формування здатностей до вибудовування ефективних відносин із співробітниками та клієнтами міжнародної фірми, навичок соціальних контактів, співпраці та діяльності в команді;

3) можливості працевлаштування: можливість формування довготривалих відносин із міжнародною фірмою як майбутнім роботодавцем; можливість включення у програми розвитку персоналу корпоративної освіти міжнародної фірми; створення власного кола професійних контактів із фахівцями та менеджментом міжнародних фірм як джерела інформації щодо новітніх методів економічної роботи, вимог роботодавців до фахівців з економіки, можливих вакансій і перспектив працевлаштування, професійної реалізації та зростання.

Основними проблемами реалізації зазначених можливостей стажування студентів у міжнародних фірмах, розв'язання яких потребує сумісних зусиль ЗВО і здобувачів вищої освіти, є такі:

отримання інформації щодо програм стажування міжнародних фірм. Каналами інформації є сайти кампаній та спеціалізовані сайти, такі як Work.ua., Grc.ua, Rabota.ua. Компанія Bosch з 2014 р. регулярно здійснює програми стажування студентів ЗВО 5 та 6 курсів. Набір ведеться за освітніми програмами: міжнародна економіка, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, логістика, ІТ, інженерія, бухгалтерський облік та аудит [8]. Компанія Procter&Gamble пропонує стажування з управління бізнесом, маркетингом, фінансами, ІТ [9]. Міжнародна аудиторська компанія Ernst&Young пропонує практику з трансфертного ціноутворення [10].

Інформація про можливості стажування у міжнародних фірмах наводиться у Фейсбук-групах кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «BUSINESS ECONOMICS», «Consulting forever», зокрема – це різні форми професійної підготовки в міжнародних фірмах AGA Partners, яка захищає інтереси клієнтів у міжнародних судових і арбітражних інституціях; Crowe UA Mikhailenko, що спеціалізується у міжнародній торгівлі, аудиті, зовнішньоекономічній діяльності, податковому, митному, земельному праві;

2) забезпечення відповідності вимогам міжнародних фірм до стажистів. Наприклад, стажисти компанії Ernst&Young з трансфертного ціноутворення повинні мати навички роботи різними базами даних, такими як BvD Ruslana, BvD Amadeus, Thomson Reuters, Bloomberg, RoyaltyStat тощо. Загальною вимогою є знання комп'ютерних програм (Excel, Access тощо), знання іноземних мов. Компанія P&G в Україні головними навичками стажистів вважає уміння бути лідером, мати нестандартне мислення – прагнення до інновації, оптимізації, комунікативні навички, робота в команді та вміння навчатися [11];

3) організація стажування. По-перше, для стажистів дуже важливим є підготовка якісного резюме, чітке заповнення анкети на сайті міжнародної компанії, проходження онлайн-тестів та співбесід. Наприклад, кандидат у стажисти компанії Procter&Gamble проходить низку співбесід: телефонне інтерв'ю, розмову з HR-спеціалістом, зустріч з керівником відділу, де є відкрита посада стажиста, співбесіду з генеральним директором [11]. До кожного етапу слід ретельно готуватися. У цьому аспекті актуальними будуть тренінги з підготовки резюме, проходження співбесід, які слід включити до освітніх програм. Не випадково за освітньою програмою підготовки економістів на фінансово-правовому факультеті НЮУ імені Ярослава Мудрого у навчальному курсі «Прикладна економіка» передбачено проведення кейс-стаді «Як стати конкурентоспроможним на сучасному ринку праці», що буде корисним для студентів, метою яких є стажування у міжнародних фірмах. По-друге, важливим завданням ЗВО є створення дієвої системи організації стажування студентів у міжнародних фірмах як напряму забезпечення академічної мобільності здобувачів вищої освіти;

4) адаптація до корпоративної культури міжнародних компаній. Важливо включити в програми навчальних дисциплін із різних аспектів міжнародного бізнесу питання, присвячені всебічній характеристиці внутрішнього середовища міжнародних бізнес-організацій.

ВИПУСКНИК ВИШУ НА РИНКУ ПРАЦІ, АБО ЧИ ПОТРІБЕН СТУДЕНТУ ПЕРСОНАЛЬНИЙ КАР'ЄРНИЙ ТРЕНЕР?

К. Г. Губін

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Проблема працевлаштування випускників університетів останнім часом набула особливої актуальності. Статистика зайнятості свідчить про те, що станом на 01.07.2020 р. на обліку у Держслужбі зайнятості України перебували майже 518 тис. офіційно зареєстрованих безробітних, із них 50 % мали диплом вишу. Як на це повинен реагувати університет та його освітньо-професійні програми? Як підготувати студента і майбутнього випускника вишу до працевлаштування?

Сучасні університетські освітньо-професійні програми зосереджені переважно на навчальних дисциплінах, які розкривають сферу професійної діяльності. При цьому поза увагою залишається сам майбутній фахівець і професіонал. Для усунення цієї прогалини в НЮУ проводяться тренінги особистого та кар'єрного розвитку. Доволі ефективно працює Соціально-психологічна лабораторія Університету. Серед її найбільш успішних проєктів – тренінги з командної роботи, підвищення стресостійкості, успішного складання іспитів та ін.

Але для підготовки фахівця і професіонала варто думати про його відповідність вимогам і потребам ринку праці. Тому з 2020/2021 навчального року кафедра економічної теорії пропонує студентам освітньої програми «Бізнес-економіка» мати *персонального кар'єрного тренера (коуча)*. Такою є практика не тільки провідних університетів світу, а й багатьох бізнес-організацій.

Персональний тренер допомагає студентам усвідомити можливості *особистого розвитку*: що лежить в основі успішності людини у сучасному світі; з яких головних елементів складається людський капітал; як ефективно формувати систему знань; як збільшити фізичну та розумову працездатність; які здібності необхідно розвивати і як це зробити; як сформулювати установки, що сприяють успіху. Студенти пізнають випадкові та закономірні засади успіху, формують розуміння способів підвищення ефективності власного людського капіталу в межах існуючої системи освіти. Адже такі можливості є, проте вони зазвичай не очевидні та не відомі більшості людей. Студенти дізнаються, як змінило ситуацію виникнення «електронної пам'яті» на основі ство-

рення баз даних, величезної кількості інформаційних джерел та поширення портативних засобів доступу до них через Інтернет. І які знання у зв'язку з цим треба розвивати. Майбутні фахівці усвідомлюють, як правильно формувати структуру знань, чим доповнити знання з економіки та як отримати синергетичний ефект від цього.

Суттєва увага приділяється впливу навчання та позанавчальної діяльності на працездатність. Розглядаються шляхи протидії стресам та іншим негативним чинникам. Студенти опановують ефективні методи збільшення фізичної та розумової працездатності.

Не менш важливим є усвідомлення закономірностей та принципів розвитку здібностей людини. Студенти дізнаються про базові здібності та здібності, які формують фахівців і професіоналів у сфері економіки. Опановують вправи, які розвивають комунікабельність, універсальне теоретичне мислення, здатність до усвідомленої творчості, до навчання та інші здібності.

Крім особистого зростання, велика увага приділяється *кар'єрному розвитку*. Студенти усвідомлюють засади, фактори та критерії конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Вчаться правильно ставити собі питання та відповідати на них. Які сильні та слабкі сторони працівника можна виділити? Наскільки конкурентоспроможним є працівник порівняно з іншими здобувачами посади? На розвитку яких чинників конкурентоспроможності на ринку праці необхідно зосередитися? Як розвивати ці чинники? Як коректно формувати та висловлювати вимоги до умов та оплати праці?

Студенти отримують відповіді на запитання: як закласти підвалини успішної діяльності? як написати резюме? як пройти співбесіду в компанії? як починати діяльність? як правильно діяти в процесі оволодіння службовими обов'язками? як формувати додаткові компетентності, потреба у яких виявилася на новому робочому місці? у якому напрямі розвиватися? як розвивати мотивацію та інтерес до професійної діяльності?

Розглядаючи ці та інші питання, студенти за сприяння тренера рухаються до відповіді на головне запитання: як максимально реалізувати власний потенціал та досягти успіху у професійній діяльності?

Перші результати вже є. До гаранта освітньої програми «Бізнес-економіка» почали звертатися рекрутери вітчизняних компаній із проханням направити на стажування з можливим подальшим працевлаштуванням студентів фінансово-правового факультету НЮУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт про громадське обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку формування мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти на основі індикативної собівартості». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-postanovi-kmu-pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-formuvannya-minimalnogo-rozmiru-plati-za-navchannya-dlya-zdobuttya-vishoyi-osviti-na-osnovi-indikativnoyi-sobivartosti?fbclid=IwAR1RFvq3SHI7IxfSjqhpZNOSOvR6VNY3RJL3n9ibnUb2WdiUQhzsZNI771I> (дата звернення: 02.10.2020).
2. Іпполітова І. Корупція в ІТ-вишах 2019: хабарництво при вступі зменшилося втричі після введення ЗНО. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/corruption-in-universities-2019/> (дата звернення: 02.10.2020).
3. Офіційний сайт Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва». URL: <https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchitися-do-organizovanoi-protidii-koruptsii> (дата звернення: 02.10.2020).
4. Вища освіта в Україні: громадська думка студентів. URL: <https://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv> (дата звернення: 02.10.2020).
5. Кузнецова Т. Преступление без наказания: почему процветает коррупция в ВУ-Зах. URL: <https://www.unian.net/society/10032983-prestuplenie-bez-nakazaniya-rochemu-prosvetaet-korruptsiya-v-vuzah.html> (дата звернення: 02.10.2020).
6. Ковальчук Г. Радикальная хирургия. Какие вузы закроют и сколько будет стоить высшее образование. URL: <https://focus.ua/ukraine/448990-kakije-vuzi-zakrojut> (дата звернення: 02.10.2020).
7. Стаббінгз К., Уільямс Д. Майбутнє ринку праці. Протиборство тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році. People and Organisation. URL: <https://www.pwc.com/people> (дата звернення: 02.10.2020).
8. Як потрапити у міжнародну компанію і залишитися там працювати. URL: <https://www.work.ua/articles/jobseeker/1425/> (дата звернення: 02.10.2020).
9. Internships. Take your first steps into a meaningful career. URL: <https://www.pgcareers.com/internships> (дата звернення: 02.10.2020).
10. Transfer Pricing Intern. URL: <https://rabota.ua/ua/company1029/vacancy8170098> (дата звернення: 02.10.2020).
11. Стажировка как старт карьеры: как стать стажером в P&G, Киевстар и МХП. URL: <https://medium.com/@pg.more.info/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B6%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0-%D0%BA%D0%B0%BA-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%8C%D0%B5%D1%80%D1%8B-%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BC-%D0%B2-p-g-%D0%BA%D0%B8%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80-%D0%B8-%D0%BC%D1%85%D0%BF-a37cb2e838a9> (дата звернення: 02.10.2020).

REFERENCES

1. *Zvit pro hromadske obhovorennia proiektu postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Poriadku formuvannia minimalnogo rozmiru platy za navchannia dlia zdobuttia vyshchoi osvity na osnovi indykatyvnoi sobivartosti»*. (2020). [Report on public discussion of the draft resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Amendments to the Procedure for Forming the Minimum Fee for Tuition for Higher Education on the Basis of Indicative Cost"]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennia-projekt-postanovi-kmu-pro-vnesennia-zmin-do-poryadku-formuvannia-minimalnogo-rozmiru-plati-za-navchannia-dlya-zdobuttia-vishchoi-osviti-na-osnovi-indikativnoyi-sobivartosti?fbclid=IwAR1RFvq3SHI7IxfSjqhpZNOSovR6VNy3RjL3n9ibnUb2WdiUQhzsZNI7711> [in Ukrainian].
2. Ippolitova, I. (2019, September 02). *Koruptsiia v IT-vyshakh 2019: khabarnytstvo pry vstupi zmenshylosia vtrychi pislia vvedennia ZNO [Corruption in IT universities 2019: bribery at admission has tripled since the introduction of EIT]*. Retrieved from <https://dou.ua/lenta/articles/corruption-in-universities-2019/> [in Ukrainian].
3. Ofitsiynyi sait Fondu «Demokratychni initsiatyvy imeni Ilka Kucheriva». (2018, December 05). [Official site of the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation]. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchytysya-do-organizovanoi-protidii-koruptsii> [in Ukrainian].
4. *Vyshcha osvita v Ukraini: hromadska dumka studentiv. (2015, June 10). [Higher education in Ukraine: public opinion of students]*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/vishcha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv> [in Ukrainian].
5. Kuznetsova, T. (2018, March 06). *Prestuplenie bez nakazaniya: pochemu protsvetaet korruptsiya v VUZah [Crime without punishment: why corruption is rampant in universities]*. Retrieved from <https://www.unian.net/society/10032983-prestuplenie-bez-nakazaniya-pochemu-procvetaet-korruptsiya-v-vuzah.html> [in Russian].
6. Kovalchuk, G. (2020, January 28). *Radikalnaya hirurgiya. Kakie vuzyi zakroyut i skolko budet stoit vyishee obrazovanie [Radical surgery. Which universities will be closed and how much higher education will cost]*. Retrieved from <https://focus.ua/ukraine/448990-kakije-vuzi-zakroyut> [in Russian].
7. Stabbinzh, K., & Uiliams, D. (2018). *Maibutnie rynku pratsi. Protyborstvo tendentsii, yaki budut formuvaty roboche seredovyshe v 2030 rotsi [The future of the labor market. Confronting trends that will shape the work environment in 2030]*. Retrieved from <https://www.pwc.com/people> [in Ukrainian].
8. *Yak potrapyty u mizhnarodnu kompaniiu i zalyshytysia tam pratsiuvaty. (2017). [How to get into an international company and stay there to work]*. Retrieved from <https://www.work.ua/articles/jobseeker/1425/> [in Ukrainian].
9. *Internships. Take your first steps into a meaningful career.* (n. d.). Retrieved September 02, 2020, from <https://www.pgcareers.com/internships>.
10. *Transfer Pricing Intern.* (2020). Retrieved from <https://rabota.ua/ua/company1029/vacancy8170098>.

11. *Stazhivovka kak start kareryi: kak stat stazherom v P&G, Kievstar i MHP*. (2018, October 09). [An internship as a career start: how to become an intern at P&G, Kyivstar and MHP]. Retrieved from <https://medium.com/@pg.more.info/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B6%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%8C%D0%B5%D1%80%D1%8B%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B2-p-g-%D0%BA%D0%B8%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80-%D0%B8%D0%BC%D1%85%D0%BF-a37cb2e838a9> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 17.10.2020 р.

Стаття пройшла рецензування 05.11.2020 р.

Стаття рекомендована до опублікування 20.11.2020 р.

**ЭКОНОМИКА ВСТУПИТЕЛЬНОЙ КАМПАНИИ
Круглый стол в редакции сборника научных трудов
«Экономическая теория и право», 6 октября 2020 г.**

6 октября 2020 г. в редакции сборника научных трудов «Экономическая теория и право» состоялся круглый стол на тему «Экономика вступительной кампании». Участники проанализировали вопрос экономической доступности высшего образования в условиях введения индикативной себестоимости обучения; экономическую природу коррупции в высшей школе и пути ее преодоления в НЮУ имени Ярослава Мудрого; преимущества получения профессии экономиста в юридическом университете; возможности и проблемы стажировки соискателей высшего экономического образования в международных фирмах; перспективы трудоустройства выпускников университета.

Ключевые слова: высшее образование, университет, вступительная кампания, индикативная себестоимость обучения, коррупция, правовая экономика, профессия «экономист», практическая профессиональная подготовка, персональный карьерный тренер, трудоустройство.

**ECONOMICS OF AN ADMISSION CAMPAIGN:
a roundtable discussion at the editorial office of the Collection
of Scientific Papers «Economic Theory and Law»,
06 October 2020**

On 06 October 2020, the Editorial Board of the Collection of Scientific Papers «Economic Theory and Law» held the roundtable discussion «ECONOMICS OF AN ADMISSION CAMPAIGN».

Lecturers and scientists of Yaroslav Mudryi National Law University and O. M. Beke-tov National University of Urban Economy in Kharkiv participated in the roundtable discussion.

During the discussion, the participants considered the following issues:

Economic accessibility of higher education under implementing the indicative cost of studying;

Economics of corruption at higher education institutions. What does an «anti-corruption contract» of the Department of Economic Theory of the National Law University include?

Economics of quality of educational activity;

Economics and law. Why exactly is it better to earn an economics degree at a law university?

An economist with in-depth knowledge in law – a megatrend in the global labour market;

Higher education – the first step towards forming a personality and highly qualified professional;

Internship of students earning the economics degrees at international firms: opportunities and problems;

A graduate in a labour market: does a student need a personal career coach?

Key words: higher education, university, admission campaign, indicative cost of studying, corruption, legal economics, economics degree, labour market personal career coach.

Article details:

Received: 17 October 2020

Revised: 05 November 2020

Accepted: 20 November 2020

Рекомендоване цитування: Економіка вступної кампанії. «Круглий стіл» у редакції збірника наукових праць «Економічна теорія та право», 6 жовтня 2020 р. *Економічна теорія та право*. 2020. № 4 (43). С. 132–162. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-43-4-132.

Suggested Citation: *Ekonomika vstupnoi kampanii. Kruhlyi stil u redaktsii zbirnyka naukovykh prats «Ekonomichna teoriia ta pravo», 06 zhovtnia 2020 r. (2020). [Economics of an admission campaign: a roundtable discussion at the editorial office of the collection of scientific papers «Economic Theory and Law», 06 October 2020]. Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law, 4 (43), 132–162. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-43-4-132.*